

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

КОЛЕСНИК РОМАН МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 346.91

**ПІДСТАВИ ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ
ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право,
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2018

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана в Інституті економіко-правових досліджень НАН України (м. Київ).

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Зельдіна Олена Романівна,
Інститут економіко-правових досліджень
НАН України, завідувачка сектору
проблем реалізації господарського законодавства
(м. Київ).

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Ніколенко Людмила Миколаївна,
Донецький юридичний інститут МВС України,
професор кафедри господарсько-правових
дисциплін юридичного факультету
(м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл.);

кандидат юридичних наук
Петров Володимир Степанович,
Господарський суд Одеської області,
Голова господарського суду Одеської
області (м. Одеса).

Захист відбудеться *«27» квітня 2018 року о 14 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.170.02 в Інституті економіко-правових досліджень НАН України за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці за адресою: 01032, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 60, к. 202.

Автореферат розісланий *«22» березня 2018 року.*

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н.О. Герасименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Процеси реформування судової системи набувають особливої значущості у період загострення економічних проблем в Україні. Необхідність забезпечення сучасної, виваженої, прозорої процедури ухвалення судових рішень у сфері господарювання спонукає законодавця шукати оптимальні варіанти для удосконалення процесуальних норм. Особливої уваги потребують підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, оскільки ця окрема процесуальна форма судового процесу не отримала належної уваги з боку законодавця і науковців. Разом з цим, тільки у 2016 році місцевими господарськими судами закінчено провадження у 85 769 справах, у тому числі, за нововиявленими обставинами. Таким чином, перегляд рішень господарських судів за нововиявленими обставинами є однією зі складових ефективної судової системи України, тому потребує комплексного дослідження й удосконалення.

Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», який 03.10.2017 р. прийнято Верховною Радою України (далі – Закон від 03.10.2017 р.), вніс незначні зміни щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. При цьому, законодавцем не було вирішено низку питань, зокрема: не має чіткого визначення термінів, потребують вдосконалення підстави та порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, мають місце прогалини та неузгодженості норм права.

Окремі питання, які пов'язано з переглядом рішень господарського суду за нововиявленими обставинами досліджувались такими вченими як: С.В. Боднар, В.Е. Беяневич, О.А. Беяневич, С.В. Васильєв, С.В. Степанов, Л.М. Ніколенко, Д.М. Притика та інші. Монографія С. В. Степанова «Перегляд судових рішень господарських судів за нововиявленими обставинами» (2012 р.) дає характеристику нововиявлених обставин. Проте у науковій літературі відсутнє комплексне дослідження підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами з урахуванням реформи процесуального законодавства, яка, наразі, запроваджена в Україні. Не знайшов належного висвітлення у науковій літературі зарубіжний досвід підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, який потребує вивчення та впровадження у законодавство України, зокрема з огляду на завдання приведення законодавства України до європейського.

Все вищезгадане вказує на актуальність комплексного правового дослідження підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, що і обумовило вибір теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт

Інституту економіко-правових досліджень НАН України у межах тем: «Правові засади регіоналізації державного управління економікою» (ДР № 0114U004338); «Модернізація господарського законодавства як передумова сталого розвитку України» (ДР № 0117U002308), в яких дисертант брав участь як співвиконавець і досліджував підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, що дозволило обґрунтувати теоретичні положення й пропозиції щодо удосконалення законодавства.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дослідження є розробка й обґрунтування нових положень стосовно підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та розроблення відповідних пропозицій щодо удосконалення законодавства України.

Мета дослідження обумовила формулювання і вирішення наступних завдань:

проаналізувати теоретико-правове забезпечення та визначити поняття і класифікацію підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами;

узагальнити існуючі пропозиції та на їх основі удосконалити визначення поняття «істотні для справи обставини»;

дослідити еволюцію законодавства, яке регулює перегляд господарських спорів за нововиявленими обставинами та обґрунтувати періодизацію його розвитку;

проаналізувати порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та розробити пропозиції щодо його удосконалення;

дослідити підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду та їх удосконалити;

проаналізувати зарубіжне законодавство про перегляд рішень суду за нововиявленими обставинами та виокремити норми права, які доцільно врахувати у законодавстві України;

узагальнити судову практику та розробити напрями удосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами;

проаналізувати існуючі проблеми та на їх основі обґрунтувати напрями модернізації законодавства України щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами;

проаналізувати законодавство та сформулювати пропозиції до Господарського процесуального кодексу України щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Предметом дослідження є підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами.

Методи дослідження. У процесі комплексного дослідження підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами були використані такі методи наукового пізнання: діалектичний, історичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, логіко-юридичний, системно-структурний.

Діалектичний метод застосовувався при дослідженні поняття підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. Історичний метод використано для періодизації законодавства, яке регулює перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. За допомогою формально-логічного методу здійснено аналіз норм права, які регулюють підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. За допомогою порівняльно-правового методу здійснено аналіз зарубіжного законодавства та виокремлено норми права, які доцільно врахувати в законодавстві України. Логіко-юридичний метод дозволив проаналізувати зміст норм чинного законодавства України, проектів процесуального законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та виявити недоліки й обґрунтувати пропозиції щодо їх усунення. Системно-структурний метод застосовано при дослідженні порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Науково-теоретичну основу дисертації, крім вищезазначених, склали також праці таких вчених, як: А.Г. Бобкова, Д.В. Задихайло, О. Р. Зельдіна, Р.А. Джабраїлов, В. К. Мамутов, В.С. Петров, О.П. Подцерковний, В.А. Устименко, В.С. Щербина та ін.

Емпірична база дослідження представлена нормативно-правовими актами Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади, проектами законів, нормативними актами зарубіжних країн, матеріалами судової практики, спеціальною літературою у сфері права.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що на основі комплексного теоретико-правового дослідження підстав перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами розроблено та обґрунтовано пропозиції щодо їх удосконалення. Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному.

Вперше:

обґрунтовано, що підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами – це основи для перегляду рішення господарського суду, що виявлені зацікавленими особами виключно після набрання ним законної сили, які або мали місце на момент його ухвалення, або встановлені після його ухвалення іншим судовим органом, належним чином засвідчені та в порядку, передбаченому законодавством України, спростовують факти, що покладено в основу первинного судового рішення;

виокремлено ознаки підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами;

запропоновано напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: узгодити норми, що регулюють ідентичні правовідносини стосовно підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; забезпечити відповідність норм ГПКУ та підзаконного акту, що конкретизує підстави перегляду рішень за нововиявленими обставинами; чітко передбачати в законодавстві всі визначення, які використовуються щодо підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; забезпечити офіційне узагальнення судової практики з рекомендаціями застосування підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; визначити механізм застосування підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; врахувати зарубіжний досвід регулювання підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами;

узагальнено судову практику та запропоновано напрями удосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: виключити неоднакове застосування норм права судами різних інстанцій; чітко розмежувати нововиявлені обставини та нові докази; забезпечити процедуру визначення істотності обставин; допрацювати порядок визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленими обставинами; конкретизувати процедуру визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до господарського суду; конкретизувати механізм визначення кола осіб, які можуть подати заяву; забезпечити процедуру визнання рішення Європейського суду з прав людини як нововиявлену обставину.

Удосконалено:

визначення поняття «істотні для справи обставини» з уточненням, що це фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні учасникам справи з незалежних від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили;

класифікацію підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами залежно від способу та часу їх встановлення шляхом поділу на дві групи: 1) підстави, що мали місце (встановлені) на момент ухвалення рішення господарським судом, але стали відомі зацікавленим особам після того як судове рішення господарського суду набрало законної сили; 2) підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду;

періодизацію розвитку законодавства про перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом виокремлення шести періодів: перший період: початок ХІХ століття – початок ХХ століття; другий період: радянський (1917 р. – початок 1991 р.), який можливо

розділити наступним чином: а) 20-ті роки; б) 30-ті – 60-ті роки; в) кінець 70-х – початок 90-х років; третій період: 1991 р. – 2000 р.; четвертий період: 2001 р. – липень 2010 р.; п'ятий період: липень 2010 р. – червень 2017 р.; шостий період: червень 2017 р. – теперішній час;

положення щодо порядку перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом уточнення строків та осіб, які мають право подати заяву щодо перегляду рішення господарського суду у зв'язку з нововиявленими обставинами.

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

формулювання підстави перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами, в частині визнання факту фальсифікації процесуальних документів й інших доказів, що встановлено судовим рішенням, яке набрало законної сили й потягло за собою ухвалення незаконного рішення у справі;

доповнення конституційних норм, в частині обґрунтування доцільності конституційного закріплення права на перегляд рішення суду за нововиявленими обставинами;

переліку підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом доповнення його такою як: порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні господарської справи судом, що встановлено міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною;

врахування у законодавстві України положень зарубіжного законодавства, в частині: перегляду рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів (встановлено законодавством Франції та США); відсутності обмеження строку для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами щодо підстав, які встановлено іншим судовим органом після ухвалення рішення господарського суду (передбачено законодавством Франції, США, РФ, Білорусії, Узбекистану); можливості подати заяву про відновлення процесу не тільки особами, які брали участь у справі, а й особами, які не брали участі у справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права (передбачено законодавством Литви, Польщі та інших країн);

конкретизації формулювання підстави перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом обґрунтування того, що такою підставою також є встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили, вина службових осіб суду у вчиненні злочину, а також примус судді, внаслідок чого було ухвалене судові рішення.

Практичне значення отриманих результатів полягає у заповненні прогалини в науці господарсько-процесуального права щодо підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, у можливості використання теоретичних напрацювань і висновків дисертаційної роботи у процесі законотворчої діяльності з метою модернізації законодавства України щодо перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами,

у правозастосовній практиці при використанні підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, а також для забезпечення єдності судової практики у процесі перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. Положення дисертаційної роботи можуть застосовуватись у науково-дослідній роботі та в навчальному процесі при підготовці посібників, підручників та методичних матеріалів, а також в рамках викладання господарсько-правових дисциплін, призначених для студентів юридичних та економічних спеціальностей.

Пропозиції, сформульовані у дисертації щодо удосконалення чинного законодавства України стосовно перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами, модернізації порядку перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами прийнято до використання у правотворчій діяльності Народного депутата України Новак Н.В. (лист № 127 від 04.10.2017 р.).

Окремі положення дисертаційної роботи щодо вдосконалення підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами використовуються у роботі Господарського суду Київської області (довідка б/н від 26.09.2017 р.).

Окремі пропозиції, сформульовані в дисертації, використовуються у навчальному процесі при підготовці фахівців на кафедрі міжнародного права Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Національного авіаційного університету (акт впровадження результатів б/н від 01.11.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертаційної роботи одержано автором особисто на основі аналізу вітчизняних та зарубіжних наукових і нормативно-правових джерел, судової практики. Внесок дисертанта у праці, опубліковані у співавторстві, відзначено у списку публікацій за темою дисертації.

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи доповідались на Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» (Львів, 2017) та Міжнародній науково-практичній конференції «Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин» (Одеса, 2017).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у наукових працях, з яких, 5 статей опубліковано у фахових наукових виданнях України, 4 з яких включено до міжнародних наукометричних баз, та 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави, 2 публікації за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що включають вісім підрозділів, висновків. Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 203 сторінки, з них основного тексту – 160 сторінок. Робота містить 3 рисунка, список використаних джерел із 175 найменувань та 5 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Розділ 1 «Загальні положення щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» складається з двох підрозділів, в яких досліджено поняття та класифікація підстав перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами, а також історія розвитку законодавства про перегляд господарських спорів за нововиявленими обставинами.

У підрозділі 1.1 «Поняття та класифікація підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» представлено аналіз наукової літератури, діючого законодавства України, положень Закону від 03.10.2017 р. Цей аналіз продемонстрував відсутність визначення «підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» та дозволив запропонувати обґрунтування та авторське визначення цього терміну, що дає змогу усунути прогалину в зазначений сфері.

Доводиться, що підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами – це основи для перегляду рішення господарського суду, що виявлені зацікавленими особами виключно після набрання ним законної сили, які або мали місце на момент його ухвалення, або встановлені після його ухвалення іншим судовим органом, належним чином засвідчені та у порядку, передбаченому законодавством України спростовують факти, що покладено в основу первинного судового рішення.

Проведено класифікацію підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами залежно від способу та часу їх встановлення і виокремлено дві групи. Перша група містить підстави, що мали місце (встановлені) на момент ухвалення рішення господарським судом, але стали відомі зацікавленим особам після того як судове рішення господарського суду набрало законної сили. До цієї групи належать істотні для справи обставини, що не були відомі на час розгляду справи. Друга група містить підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду. До цієї групи відносяться: а) встановлення судовим органом факту завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі; б) встановлення судовим органом вини судді у вчиненні злочину, внаслідок якого було ухвалено судове рішення; в) скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду; г) встановлена Конституційним Судом України неконституційність закону, іншого правового акту чи їх окремого положення, застосованого судом при вирішенні справи, якщо рішення суду ще не виконане; ґ) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом.

У підрозділі 1.2 «Історія розвитку законодавства про перегляд господарських спорів за нововиявленими обставинами» запропоновано періодизацію розвитку законодавства про перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами з шести періодів.

Перший період: початок XIX століття – початок XX століття, характеризувався створенням Комерційних судів, які розглядали торгові справи, вексельні справи та справи про неспроможність, в цей період вперше з'являється інститут перегляду рішень Комерційного суду, але лише в апеляційному порядку.

Другий період: радянський (1917 р. – початок 1991 р.), який можливо поділити наступним чином:

а) 20-ті роки XX століття, характеризуються створенням відомчого арбітражу, який вирішував спори між державними підприємствами і організаціями, а перегляд рішень арбітражу законодавством не передбачався;

б) 30-ті – 60-ті роки XX століття, характеризувалися створенням в системі органів держуправління державного арбітражу та провадження перегляду рішення державного арбітражу вищестоящим судом;

в) кінець 70-х – початок 90-х років XX століття, характеризувалися визнанням арбітражу органом держави, статус якого визначався Конституцією, прийняттям Закону України «Про Державний арбітраж в СРСР», появою інституту перегляду рішень державного арбітражу за нововиявленими обставинами.

Третій період: 1991 р. – 2000 р., характеризувався формуванням господарського судочинства в незалежній Україні: створення Арбітражного суду України як судового органу України, встановлення можливості перегляду рішень арбітражних судів за нововиявленими обставинами без конкретизації підстав такого перегляду.

Четвертий період: з 2001 р. до липня 2010 р., характеризувався створенням Господарського суду України та розвитком інституту перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, визначенням переліку підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

П'ятий період: з липня 2010 р. до червня 2017 р., характеризувався змінами у ст. 112 ГПКУ, де встановлено перелік підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Шостий період: з червня 2017 р. до теперішнього часу, характеризується початком судової реформи, якою передбачено зміни до порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими або виключними обставинами.

Зазначена періодизація дозволяє дослідити процес становлення та розвитку інституту перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, що дає змогу виявити проблеми й запропонувати шляхи їх вирішення.

Розділ 2 «Порядок та аналіз підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та проаналізовано підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

У підрозділі 2.1 «Порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» досліджено порядок перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, що продемонструвало доцільність його вдосконалення. Низку прогалин, спірних питань було усунуто Законом від 03.10.2017 р., проте є положення законодавства, які потребують подальшого удосконалення.

На основі проведеного дослідження обґрунтовано доцільність передбачити в Господарському процесуальному кодексі України положення про те, що судові рішення господарського суду може бути переглянуто у зв'язку з нововиявленими обставинами за заявою учасника справи протягом тридцяти днів з дня встановлення заявником обставин, що стали підставою для перегляду судового рішення. При цьому заява про перегляд судового рішення господарського суду з підстави встановлення істотних для справи обставин, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи може бути подана не пізніше одного року з дня набрання законної сили судовим рішенням господарського суду. Ці зміни дозволять заявнику реально, а не декларативно скористатися правом на перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами та захистити законні права й інтереси суб'єкта господарювання.

У підрозділі 2.2 «Істотні для справи обставини як підстава перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами» розглянуто таку підставу як істотні для справи обставини, що не були і не могли бути відомі на час розгляду справи. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що ГПКУ, КАСУ, ЦПКУ (як, в редакції, що діяла раніше, так і в редакції Закону від 03.10.2017 р.) не містять чіткого визначення терміну «істотні для справи обставини», а тільки закріплюють окремі характеристики істотних для справи обставин. Це викликає різне тлумачення і призводить до помилок при застосуванні зазначених норм права.

Відмічено, що п. 1 ст. 112 ГПКУ в редакції, що втратила чинність й п. 1 ч. 2 ст. 321 ГПКУ Закону від 03.10.2017 р. відрізняються. Так, п. 1 ч. 2 ст. 321 ГПКУ Закону від 03.10.2017 р. доповнено фразою, що істотними для справи обставинами є обставини, які «не були встановлені судом». Це важливе доповнення, яке точніше характеризує істотні для справи обставини. Проведене дослідження дозволило запропонувати визначення терміну «істотні для справи обставини» як фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні учасникам справи з незалежних

від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили.

Обґрунтовано доповнення ГПКУ визначенням терміну «істотні для справи обставини», що дозволить уникнути різночитання цієї норми права та зловживання.

У підрозділі 2.3 «Підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду» проаналізовано підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду.

Аналіз законодавства, в тому числі Закону від 03.10.2017 р., та наукової літератури дозволив запропонувати удосконалення зазначених підстав з урахуванням новітніх тенденцій процесуального законодавства.

Запропоновано передбачити, що підставою для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є встановлення судовим рішенням, що набрало законної сили, факту надання завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного перекладу, фальсифікації процесуальних документів, письмових, речових, електронних й інших доказів, що потягли за собою ухвалення незаконного рішення у цій справі. Тобто існуюче положення законодавства пропонується доповнити такою підставою для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами як визнання факту фальсифікації процесуальних документів і інших доказів, що встановлено судовим рішенням, яке набрало законної сили й потягло за собою ухвалення незаконного рішення у справі.

Обґрунтовано, що підставою для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є як вина судді у вчиненні злочину, так і вина інших службових осіб суду та примус судді, що встановлено судовим рішенням, яке набрало законної сили і внаслідок чого було ухвалено судове рішення.

Запропоновано законодавчо закріпити, що порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, що встановлено міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною є підставою для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами.

Розділ 3 «Модернізація законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» складається з трьох підрозділів, в яких досліджено зарубіжний досвід перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами, проаналізовано судову практику застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та запропоновано напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

У підрозділі 3.1 «Зарубіжний досвід перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами» проаналізовано законодавство США, ФРН, Франції, Білорусії та інших країн, що дозволило виокремити норми права, які доцільно врахувати при вдосконаленні законодавства України.

На підставі порівняльно-правового аналізу різних правових систем зазначено, що встановлена законодавством Франції та США можливість переглядати рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів є позитивним моментом та має бути відображена у законодавстві України.

Дослідження законодавства Франції, США, РФ, Білорусії, Узбекистану демонструє, що законодавство цих країн не обмежує строк для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами. Це доцільно передбачати в законодавстві України щодо підстав, які встановлено іншим судовим органом після ухвалення рішення господарського суду.

Обґрунтовано, що доречними для українського законодавства є норми, що передбачено законодавством Литви, Польщі та інших країн, де заяву про відновлення процесу можуть подати не тільки особи, які брали участь у справі, а й особи, які не брали участі у справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права.

У підрозділі 3.2 «Судова практика як основа для модернізації господарсько-процесуального законодавства України» проаналізовано рішення господарських судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами. Виявлено проблеми, що виникають на практиці при використанні підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та запропоновано напрями їх вирішення.

Зазначено, що практичне застосування норм права щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами є орієнтиром для виявлення проблем, які перешкоджають реалізації положень законодавства України. Правореалізація продемонструвала ті прогалини, недоробки законодавця, які не дозволяють використовувати норми права, передбачені законодавством України.

Узагальнення судової практики дозволило виокремити проблеми та на цій основі запропонувати напрями удосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: усунути неоднакове застосування норм права судами різних інстанцій; чітко розмежувати нововиявлені обставини та нові докази; забезпечити процедуру визначення істотності обставин; допрацювати порядок визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленими обставинами; конкретизувати процедуру визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до господарського суду; конкретизувати механізм визначення кола осіб, які можуть подати заяву; забезпечити процедуру визнання рішення Європейського суду з прав людини як нововиявлену обставину.

У підрозділі 3.3 «Напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» зазначено, що Верховною Радою України прийнято нові

редакції ГПКУ, КАСУ, ЦПКУ, КПКУ, що свідчить про усвідомлення доцільності модернізації господарсько-процесуального законодавства. Проте їх аналіз продемонстрував, що у сфері перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами існує безліч прогалин, які необхідно усунути.

Обґрунтовано напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: узгодити норми, що регулюють ідентичні правовідносини стосовно підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; забезпечити відповідність норм ГПКУ та підзаконного акту, що конкретизує підстави перегляду рішень за нововиявленими обставинами; чітко передбачати в законодавстві всі визначення, які використовуються щодо підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; забезпечити офіційне узагальнення судової практики з рекомендаціями застосування підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; визначити механізм застосування підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами; врахувати зарубіжний досвід регулювання підстав перегляду рішень за нововиявленими обставинами.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило запропонувати нове вирішення наукового завдання щодо обґрунтування теоретичних положень стосовно підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та підготовки на цій основі пропозицій з модернізації вітчизняного законодавства у цій сфері.

За результатами проведеного дослідження викладено найважливіші наукові результати, отримані дисертантом, зокрема:

1. Запропоновано визначення терміну «підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами» та передбачено, що це основи для перегляду рішення господарського суду, що виявлені зацікавленими особами виключно після набрання ним законної сили, які або мали місце на момент його ухвалення, або встановлені після його ухвалення іншим судовим органом, належним чином засвідчені та у порядку, передбаченому законодавством України спростовують факти, що покладено в основу первинного судового рішення.

2. Обґрунтовано, що підстави для перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами доцільно класифікувати на дві групи в залежності від способу та часу їх встановлення. Перша група містить підстави, що мали місце (встановлені) на момент ухвалення рішення господарським судом, але стали відомі зацікавленим особам після того як судове рішення господарського суду набрало законної сили. Друга група містить підстави, які встановлено в іншому судовому процесі, після ухвалення рішення господарського суду, що підлягає перегляду.

3. Запропоновано періодизацію розвитку законодавства про перегляд рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, що включає шість періодів від початку XIX ст. до теперішнього часу.

4. Обґрунтовано пропозиції щодо порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами стосовно строків перегляду та осіб, які мають право подати заяву.

5. Удосконалено визначення терміну: «істотні для справи обставини» як фактичні дані, які мають юридичне значення для аналізу взаємовідносин сторін, тією чи іншою мірою могли вплинути на рішення господарського суду, існували під час розгляду справи, проте не були відомі на момент розгляду справи ні суду, ні учасникам справи з незалежних від них причин та виявлені учасником справи після набрання рішенням господарського суду законної сили.

6. Виявлено норми права зарубіжного законодавства (Франції, США, ФРН, Білорусії та інших країн) щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами, які доцільно врахувати у законодавстві України, а саме: переглядати рішення суду не тільки за нововиявленими обставинами, а також у зв'язку з виявленням нових доказів; відсутності обмеження строку для перегляду судової справи за нововиявленими обставинами щодо підстав, які встановлено іншим судовим органом після ухвалення рішення господарського суду; можливості подати заяву про відновлення процесу не тільки особами, які брали участь у справі, а й особами, які не брали участі у справі, якщо судові рішення, що набрало законної сили, порушує їх права.

7. Узагальнено судову практику та на основі цього запропоновано напрями удосконалення правових засад застосування підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами, а саме: виключити неоднакове застосування норм права судами різних інстанцій; чітко розмежувати нововиявлені обставини та нові докази; забезпечити процедуру визначення істотності обставин; допрацювати порядок визначення судового органу, до якого необхідно подати заяву про перегляд рішення господарського суду за нововиявленими обставинами; конкретизувати процедуру визначення моменту, коли факт став відомий особі, яка звертається до господарського суду; конкретизувати механізм визначення кола осіб, які можуть подати заяву; забезпечити процедуру визнання рішення Європейського суду з прав людини як нововиявлену обставину.

8. Запропоновано напрями модернізації законодавства щодо підстав перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами, які дозволять виключити суперечності, неузгодженості норм права, забезпечити відповідність законів і підзаконних нормативно-правових актів, передбачати в законодавстві України всі визначення, які використовуються щодо підстав перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами та забезпечити вирішення інших проблем.

9. Підготовлено проект закону з удосконалення процесуального законодавства щодо підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Колесник Р.М. Поняття підстав перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. *Економіка та право*. 2014. № 1. С. 88–93.
2. Колесник Р.М. Істотні для справи обставини як підстава для перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 74–78.
3. Колесник Р.М. Щодо порядку перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 75–78.
4. Колесник Р.М., Зельдіна О.Р. Інститут перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Право і суспільство*. 2017. № 4. Ч. 1. С. 89–95 (*Особистий внесок: виокремлено норми зарубіжного законодавства щодо перегляду рішень суду за нововиявленими обставинами, які доцільно імплементувати до законодавства України*).
5. Колесник Р.М., Зельдіна О.Р. Напрями модернізації законодавства щодо перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 90–94 (*Особистий внесок: обґрунтовано напрями модернізації законодавства щодо перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами*).

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави

6. Колесник Р.Н. Эволюция законодательства о рассмотрении хозяйственных споров по вновь открывшимся обстоятельствам. *Leges și viața*. 2014. № 7/3. С. 49–53.

Матеріали міжнародних науково-практичних конференцій

7. Колесник Р.М. Перегляд рішень за нововиявленими обставинами: поняття та класифікація. *Сутність та значення впливу законодавства на розвиток суспільних відносин: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10–11 березня 2017 р.)*. Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 74–77. (Форма участі – заочна).
8. Колесник Р.М. Вина судді у вчиненні злочину як підстава для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. *Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 серпня 2017 р.)*. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2017. С. 65–68. (Форма участі – заочна).

АНОТАЦІЯ

Колесник Р.М. Підстави перегляду рішень господарських судів за нововиявленими обставинами. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право, господарсько-процесуальне право. – Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Київ, 2018.

У роботі запропоновано визначення терміну «підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами». Класифіковано підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами на дві групи залежно від способу та часу їх встановлення. Удосконалено порядок перегляду рішення господарського суду за нововиявленими обставинами шляхом уточнення строків та осіб, які мають право подати заяву щодо перегляду рішення господарського суду у зв'язку з нововиявленими обставинами. Удосконалено визначення терміну: «істотні для справи обставини». Запропоновано законодавчо закріпити, що порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом, що встановлено міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною є підставою для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами. На основі аналізу зарубіжного законодавства автором виокремлено норми, які доцільно врахувати в законодавстві України. Узагальнено проблеми, що існують на практиці при застосуванні підстав перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами та запропоновано напрями модернізації законодавства, що регулює підстави перегляду рішень господарського суду за нововиявленими обставинами.

Ключові слова: підстави перегляду рішень господарських судів, нововиявлені обставини, модернізація законодавства, істотні для справи обставини, нові докази, фальсифікація процесуальних документів.

АННОТАЦІЯ

Колесник Р.М. Основания пересмотра решений хозяйственных судов по вновь открывшимся обстоятельствам. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право, хозяйственно-процессуальное право. – Институт экономико-правовых исследований НАН Украины, Киев, 2018.

В работе дано определение понятия «основания пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам» как основы для пересмотра решения хозяйственного суда, выявленные заинтересованными лицами исключительно после вступления его в законную силу, которые либо имели место на момент его принятия или установлены после его принятия другим судебным органом, должным образом заверенные и в порядке, предусмотренном законодательством Украины опровергают факты, лежащие в основе первичного судебного решения. Автором классифицированы основания пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам на две группы в зависимости от способа и времени их установки. Первая группа включает основания, которые имели место (установлены) на момент принятия решения хозяйственным судом, но стали известны заинтересованным лицам после того как судебное решение хозяйственного суда вступило в законную силу. Вторая группа включает

основания, установленные в другом судебном процессе, после принятия решения хозяйственного суда, которое подлежит пересмотру.

В работе проведен анализ законодательства, на основе которого выделено шесть периодов развития законодательства о пересмотре решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам. Усовершенствован порядок пересмотра решения хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам путем уточнения сроков и лиц, имеющих право подать заявление о пересмотре решения хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам. Автором предложено определение понятия «существенные для дела обстоятельства» как фактические данные, имеющие юридическое значение для анализа взаимоотношений сторон, которые в той или иной степени могли повлиять на решение хозяйственного суда, существовали во время рассмотрения дела, однако не были известны на момент рассмотрения дела ни суду, ни участникам дела по независящим от них причинам и выявлены участником дела после вступления решения хозяйственного суда в законную силу. Обосновано, что основанием для пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам является не только вина судьи в совершении преступления, а также вина других должностных лиц суда, а также принуждение судьи, что установлено судебным решением, вступившим в законную силу и в результате таких действий было принято судебное решение. Автором предложено законодательно закрепить, что нарушение Украиной международных обязательств при разрешении дела в судебном порядке, что установлено международным судебным учреждением, юрисдикция которого признана Украиной, является основанием для пересмотра решения суда по вновь открывшимся обстоятельствам.

Автором проанализировано зарубежное законодательство и выделены нормы, которые целесообразно учесть в законодательстве Украины, в части: пересматривать решение суда не только по вновь открывшимся обстоятельствам, а также в связи с выявлением новых доказательств (установлено законодательством Франции и США); отсутствия ограничения срока для пересмотра судебного дела по вновь открывшимся обстоятельствам по основаниям, которые установлены другим судебным органом при принятии решения хозяйственного суда (предусмотрено законодательством Франции, США, РФ, Белоруссии, Узбекистана); возможности подать заявление о восстановлении процесса не только лицами, принимавшими участие в деле, но и лицами, не участвовавшими в деле, если судебное решение, вступившее в законную силу, нарушает их права (предусмотрено законодательством Литвы, Польши и других стран). Обобщение судебной практики позволило предложить направления усовершенствования правовых основ применения оснований пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам, а именно: исключить неодинаковое применение судами различных инстанций норм права; четко разграничить вновь открывшиеся обстоятельства и новые доказательства; обеспечить процедуру определения

существенности обстоятельств; доработать порядок определения судебного органа, в который необходимо подать заявление о пересмотре решения хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам; конкретизировать процедуру определения момента, когда факт стал известен лицу, которое обращается в хозяйственный суд; конкретизировать механизм определения круга лиц, которые могут подать заявление; обеспечить процедуру признания решения европейского суда как вновь открывшегося обстоятельства.

В работе предложены направления модернизации законодательства, регулирующего основания пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам, а именно: исключить противоречия, несогласованности норм права; обеспечить соответствие законов и подзаконных нормативно-правовых актов, а также их оптимальное соотношение; четко предусмотреть в законодательстве Украины все определения, которые используются относительно оснований пересмотра решений хозяйственного суда по вновь открывшимся обстоятельствам; обеспечить официальное обобщение судебной практики с учетом новейших подходов законодателя, где предусмотреть рекомендации по использованию норм права; определить механизм реализации норм права; учесть зарубежный опыт в законодательстве Украины.

Ключевые слова: основания пересмотра решений хозяйственных судов, вновь открывшиеся обстоятельства, модернизация законодательства, существенные для дела обстоятельства, новые доказательства, фальсификация процессуальных документов.

ANNOTATION

Kolesnyk R.M. Grounds for reviewing decisions of commercial courts for newly discovered circumstances. – On rights for manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law, specialty 12.00.04 – Commercial law, economic-procedural law. – Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

The paper proposes the definition of the term «grounds for reviewing the decisions of the economic court for newly discovered circumstances». The author categorizes the grounds for reviewing the decisions of the economic court for the newly discovered circumstances into two groups, depending on the method and the time of their establishment. The work has improved the procedure for reviewing the decision of the economic court for newly discovered circumstances by clarifying the terms and persons who have the right to file an application for revision of the decision of the economic court in connection with newly discovered circumstances. The author improved the definition of the term: «essential to the circumstances of the case». The paper proposes to stipulate in law that Ukraine's violation of international obligations in a court decision, established by an international judicial body, whose jurisdiction is recognized by Ukraine, is the basis for reviewing a court

decision for newly discovered circumstances. On the basis of the analysis of foreign legislation, the author sets out the rules that should be applied to the legislation of Ukraine. The paper summarizes the problems that exist in practice when applying the grounds for reviewing the decisions of the economic court under the newly discovered circumstances and proposes directions for modernization of the legislation regulating the grounds for reviewing the decisions of the economic court under the newly discovered circumstances.

Key words: bases of review of decisions of economic courts, newly discovered circumstances, modernization of legislation, circumstances essential for the case, new evidence, falsification of procedural documents.

Гарнітура Таймс. Формат 60x84/16.
Наклад 130. Папір офсетний. Ум.-др. арк. 0,9.
Підписано до друку 19.03.2018. Замовлення 482.

Надруковано в «МП Леся».
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи серія ДК № 892 від 08.04.2002.

«МП Леся»
03148, Київ, а/с 115.
Тел./факс: (066) 60-50-199, (068) 126-49-26
E-mail: lesya3000@ukr.net